

Olk, Marianna

Zainteresowania czytelnicze mieszkańców Ostrołęki

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 8, 163-174

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZAINTERESOWANIA CZYTELNICZE MIESZKAŃCÓW OSTROŁĘKI

Ostrołęka, siedziba województwa, liczy 53 tys. mieszkańców. Należy do liczących się w kraju ośrodków przemysłowych. Do największych przedsiębiorstw należą „Intercell”, Zespół Elektrowni, Zakłady Mięsne. Ponadto w Ostrołęce działa kilkanaście mniejszych zakładów państwowych lub spółdzielczych oraz szereg drobnych przedsiębiorstw prywatnych.

Życie kulturalne miasta skupia się głównie przy placówkach: Wojewódzkim Ośrodku Kultury, Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. W. Gomulickiego, Muzeum Okręgowym, Ostrołęckim Ośrodku Kultury i Ostrołęckim Towarzystwie Muzycznym im. G. Bacewiczówny. Natomiast działalność naukową prowadzi i propaguje głównie Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. A. Chętnika.

Dzieci i młodzież mogą pobierać naukę w 11 szkołach podstawowych (w tym 1 społeczna i 1 specjalna), w 8 szkołach średnich (w tym 2 licea ogólnokształcące państwowe i 1 społeczne), w Studium Nauczycielskim, Collegium Nauczycielskim, Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia. W ostatnim okresie rozpoczęło działalność kilka szkół prywatnych średnich i wyższych.

Upowszechnianiem czytelnictwa powszechnego w Ostrołęce zajmuje się Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. W. Gomulickiego. Łącznie 170 tys. wol. książek i 130 tytułów czasopism bieżących jest do dyspozycji mieszkańców w Wypożyczalni Głównej, Czytelni Naukowej, Pracowni Zbiorów Regionalnych, 6 Bibliotekach Osiedlowych i Bibliotece dla Dzieci. Ponadto funkcjonują Biblioteka Muzyczna i Biblioteka dla Niewidomych jako oddziały WBP. Biblioteki publiczne są praktycznie podstawowymi placówkami ogólnie dostępnymi dla wszystkich mieszkańców. Ponadto działają w Ostrołęce 2 biblioteki parafialne.

Sieć biblioteczną w Ostrołęce uzupełniają placówki o charakterze zamkniętym dla określonych grup: Pedagogiczna Biblioteka Wojewó-

dzka, biblioteki szkolne, biblioteka szpitalna i kilkanaście małych bibliotek fachowych przy zakładach i organizacjach społecznych.

* * *

Celem przeprowadzonych badań jest poznanie zakresu i charakteru obecności książki w życiu codziennym człowieka oraz zasięg książki, wybory czytelnicze i źródła dostępu do książki.

Badania objęły swym zasięgiem mieszkańców Ostrołęki, będących czytelnikami Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, a ściślej Wypożyczalni Głównej i Czytelni Naukowej. Badania przeprowadzono w okresie od listopada 1993 r. do sierpnia 1994 r.

Głównym źródłem w badaniach były kwestionariusze, adresowane do czytelników WBP w wieku powyżej 15 lat. Wręczono je osobom odwiedzającym Wypożyczalnię Główną i Czytelnię Naukową (ok. 1200 ankiet). Wypełnione ankiety zwróciło 412 osób (przy 4259 zarejestrowanych czytelnikach).

Jako źródło uzupełniające w badaniach wykorzystano:

- ▶ dane statystyczne GUS za 1993 r.,
- ▶ sprawozdania Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej za 1993 r.
- ▶ dokumentację udostępnionych zbiorów: kartoteki czytelników i wypożyczeń,
- ▶ rozmowy z czytelnikami i bibliotekarzami.

Kwestionariusz wywiadu zawierał 16 pytań, z których większość dotyczyła zagadnień z czytelnictwa. W badaniach ankietowych zawsze musimy się liczyć z pewnymi zafałszowaniami, wynikającymi z faktu, że respondenci (bardzo często nieświadomie) starają się przedstawić w jak najlepszym świetle.

Przedstawiając tutaj informacje dotyczące funkcjonowania książki w społeczeństwie ostrołęckim, trzeba podkreślić, że nie jesteśmy w stanie dotrzeć do jakościowych, głębokich warstw czytelnictwa, można jednak zdobyć takie dane jak: jaką część społeczeństwa stanowią czytelnicy Biblioteki, kim oni są, jakie książki czytają, jakich mają ulubionych pisarzy i w jaki sposób docierają do książek, z jakich źródeł najczęściej korzystają.

W celu poznania motywów, jakimi kierują się czytelnicy, sięgając po książkę postawiono ankietowanym pytanie: „Jaką funkcję pełni w Pana(i) życiu czytanie książek?”

Najczęściej pojawiające się w odpowiedziach funkcje czytania to:

- ▶ wyłącznie poznawcza – 12,6%,
- ▶ poznawczo-rozrywkowa – 75,5%,
- ▶ rozrywkowa – 10,7%.

Z wypowiedzi wynika, że dominują elementy poznawcze i rozrywkowe. Tylko 0,2% to inne konfiguracje motywów czytania.

Określając częstotliwość sięgania po książkę i ilość osób czytających w WBP, postanowiliśmy uznać za decydującą w omawianym względzie odpowiedź na pytanie: „Ile książek przeczytał(a) Pan(i) w ciągu ostatniego roku?” oraz dane statystyczne WBP.

Aktywność czytelnicza ankietowanych przedstawia się następująco: 3–6 książek rocznie przeczytało 2,9% ankietowanych, 7–12 – 6,8% ankietowanych, 13–24 – 14,5% ankietowanych, 24 i więcej książek – 75,8% ankietowanych.

Dla porównania prześledźmy jak przedstawiało się czytelnictwo i wypożyczenia WBP w poprzednich czterech latach (tab. 1).

Tab. 1. Czytelnictwo i wypożyczenia w latach 1990–1993

	1990 r.	1991 r.	1992 r.	1993 r.
Czytelnicy	11246	8429	9808	12108
Wypożyczenia	113258	104640	118438	134453
Średnia ilość książek przeczytanych przez 1 czytelnika w ciągu roku	10,0	12,3	13,6	11,1

Przyjrzyjmy się badanej zbiorowości jeśli chodzi o aktywność czytelniczą pod kątem podstawowych cech społeczno-demograficznych.

Płeć

Na podstawie danych statystycznych WBP można stwierdzić, że kobiety są aktywniejszymi czytelniczkami niż mężczyźni. I tak wśród grupy czytającej 67,2% stanowią kobiety, natomiast 32,8% mężczyźni (tab. 2).

Identyczną sytuację można potwierdzić na podstawie ankiet wypełnionych przez czytelników – 69,9%; 30,1% mężczyźni (tab. 3).

Tab. 2 Aktywność czytelnicza a płeć na podst. danych WBP

	w liczbach bezwzględnych	%
mężczyźni	1393	32,8
kobiety	2866	67,2
Razem	4259	100,0

Tab. 3. Aktywność czytelnicza a płeć na podstawie ankiet

	w liczbach bezwzględnych	%
mężczyźni	124	30,1
kobiety	288	69,9
Razem	412	100,0

Zawód

Uczniowie i studenci stanowią największy procent czytelników 65,8%. Pozostałe grupy zawodowe stanowią razem 34,2% (tab. 4).

Tab. 4. Zawód – wg danych WBP

Zawód	Ilość czytelników	Wskaźnik procentowy
uczniowie i studenci	2801	65,8
pracownicy oświaty i kultury	348	8,1
pracownicy administracyjno-biurowi	332	7,8
poszukujący pracy (bezrobotni)	255	6,0
robotnicy – pracownicy fizyczni	173	4,0
emeryci i renciści	137	3,2
inteligencja techniczna i nietechniczna	85	2,0
nie pracujący – w tym gospodynie domowe	57	1,3
wojsko, policja, pożarnictwo, kolejarze	31	0,8
właściciele prywatnych zakładów	24	0,5
rolnicy	11	0,3
rzemieślnicy	5	0,2
Razem	4259	100,0

Wiek i wykształcenie

Dokonano analizy aktywności czytelniczej ze względu na wiek oraz wykształcenie.

Na podstawie ankiet stwierdziliśmy, że największa aktywność czytelnicza jest w grupie wiekowej powyżej 55 lat. W tej grupie 100% przeczytało 24 książki i więcej w ciągu roku (tab. 5).

Tab. 5 Aktywność czytelnicza a wiek – na podstawie ankiet
(dane procentach)

Aktywność czytelnicza	Wiek w latach				
	15–19	20–24	25–34	35–54	55 i więcej
3–6 książek przeczytanych w ciągu roku	—	—	7,6	7,2	—
7–12	—	17,4	—	3,5	—
13–24	23,3	30,5	30,8	—	—
24 i więcej	76,7	52,1	61,6	89,3	100
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100

Tab. 6. Struktura wiekowa czytelników WBP – wg danych WBP

Wiek w latach	Ilość czytelników	Wskaźnik %
15-19	1720	40,4
20–24	1239	29,1
25–34	538	12,6
35–54	617	14,5
55 i więcej	145	3,4
Razem	4259	100,0

Analizując czytelnictwo wg grup wiekowych stwierdzono, że największy procent stanowią czytelnicy w wieku 15–24 lat bo aż 69,5% ogółu czytelników. Przyjęto, że jest to grupa głównie osób uczących się. Aktywność czytelnicza w młodszych kategoriach wiekowych jest największa, a wraz z wiekiem staje się coraz mniejsza. Jest to związane bezpośrednio z procesem edukacji, bądź jest wynikiem nawyków.

Na rolę wykształcenia w kontaktach z książką zwraca się na ogół uwagę we wszystkich badaniach czytelniczych.

Do kategorii „wykształcenie podstawowe” zaliczaliśmy respondentów bez wykształcenia, z wykształceniem podstawowym oraz kontynuujących naukę w szkołach średnich. W kategoriach „wykształcenie zasadnicze zawodowe” znalazły się osoby z tym wykształceniem. Kategoria „wykształcenie średnie” to ci, którzy ukończyli szkoły średnie i ogólnokształcące bądź zawodowe.

Kategoria „powyżej średniego” obejmuje osoby z wykształceniem wyższym, studentów oraz absolwentów wszelkiego typu szkół pomaturalnych i wyższych.

Aktywność czytelniczą pod względem wykształcenia ilustruje tab. nr 7.

Tab. 7. Aktywność czytelnicza a wykształcenie – na podst. ankiet (dane w procentach)

Aktywność Czytelnicza	Wykształcenie			
	Podstawo- we	Zasadn. zawod.	Średnie	Powyżej średniego
3–6 książek przeczyta- nych rocznie	—	—	2,5	6,0
7–12	4,2	—	10,3	9,0
13–24	29,2	14,3	12,8	12,2
24 i więcej	66,6	85,7	74,4	72,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Należy zwrócić uwagę, iż w grupie z wykształceniem podstawowym jest wysoka aktywność czytelnicza, gdyż tu zaliczono również wszystkie osoby kontynuujące naukę w szkołach średnich.

1. Literatura najczęściej czytana

W Wypożyczalni Głównej WBP na koniec 1993 r. zarejestrowano ogółem 47988 wypożyczeń, w tym: 32156 woluminów literatury pięknej i 15832 literatury z innych dziedzin wiedzy. Z Wypożyczalni Głównej korzystało w ciągu roku 2998 czytelników, co oznacza, że jeden czytelnik przeczytał 16 książek w ciągu roku.

Chcąc uzyskać bardziej szczegółowe wskaźniki, ankietowanych zapytaliśmy o rodzaj literatury, która interesuje ich najbardziej.

Przyjmując podział na literaturę piękną oraz popularnonaukową uzyskaliśmy następujące wskazania:

Książki z zakresu literatury pięknej

- ▶ poezja – 6,3%,
- ▶ dramat – 3,2%,
- ▶ powieści – 90,5%,
z tego:
 - ▶ podróżnicze 5,3%,
 - ▶ historyczne – 9,9%,
 - ▶ przygodowe – 10,5%,
 - ▶ wojenne – 5,3%,
 - ▶ obyczajowe – 12,9%,
 - ▶ psychologiczne – 11,6%,
 - ▶ biograficzne – 7,8%,
 - ▶ sensacyjne – 10,2%,
 - ▶ romanse – 11,4%,
 - ▶ fantastyczne – 5,6%,

Następnie na podstawie danych statystycznych oraz rozmów z pracownikami WBP prześlędzono jakie dziedziny wiedzy czytelników najczęściej interesują. Przedstawia się to następująco:

- ▶ zarządzanie, marketing i gospodarka – 16,0%,
- ▶ opracowania literatury pięknej; twórczość literacka – 15,8%,
- ▶ nauki matematyczne i techniczne – 12,4%,
- ▶ historia – 12,2%,
- ▶ nauki przyrodnicze – 9,8%,
- ▶ ekologia – 5,3%,
- ▶ prawo – 4,7%,
- ▶ podróże krajowe, geografia – 3,8%,
- ▶ regionalne problemy różne (literatura regionu) – 3,5%,
- ▶ polityka – 3,0%,
- ▶ sztuki piękne – 2,7%,
- ▶ medycyna, seksuologia – 2,6%,
- ▶ psychologia, logika, filozofia, socjologia – 1,7%,
- ▶ rolnictwo, ogrodnictwo – 1,6%,
- ▶ językoznawstwo – 1,0%,
- ▶ gospodarstwo domowe – 0,9%,
- ▶ inne – 0,9%,
- ▶ kościół, religia – 0,8%,

- ▶ oświata i kultura – 0,5%,
- ▶ obrzędy, zwyczaje i folklor – 0,4%,
- ▶ sport – 0,4%.

Z analizy odpowiedzi ankietowanych możemy się dowiedzieć również o popularności wśród czytelników literatury polskiej i obcej. Ilustruje to poniższe zestawienie:

- ▶ beletrystyka polska klasyczna – 25,2%,
- ▶ beletrystyka polska współczesna – 17,8%,
- ▶ beletrystyka obca klasyczna – 19,4%,
- ▶ beletrystyka obca współczesna – 26,5%,
- ▶ literatura popularnonaukowa – 11,1%,

2. Ulubieni pisarze

W odpowiedzi na jedno z pytań ankietowani mieli za zadanie wymienić nazwiska ulubionych pisarzy. Uznano, że jest to jeden ze sposobów rozeznania preferencji czytelniczych. W pytaniu o ulubionych pisarzy nie było ograniczenia co do ilości. I tak: 19,5% wymieniło 4 autorów, 11,6% – 3 autorów, 11,6% – 6 autorów, 10,7% – 2 autorów, 7,8% – 1 autora, 5,9% – 7 autorów, 1,9% wskazało 8 pisarzy, 7,8% nie wskazało ulubionego pisarza (wymieniano np. klasykę polską). Natomiast 12,6% pozostawiło pytanie bez odpowiedzi. W sumie uzyskano 1308 wskazań od 412 ankietowanych. Nazwiska z pierwszej trzynastki to 31,4% wskazań (tab. nr 8).

Tab. 8 Ulubieni pisarze

Lp.	Nazwisko	odsetek wskazań
1.	Sienkiewicz	5,8
2.	Courth-Mahler	4,0
3.	Fleszerowa-Muskat	3,0
4.	Rodziewiczówna	3,0
5.	Kraszewski	2,7
6.	Prus	2,1
7.	Chmielewska	1,8
8.	Dostojewski	1,8

9.	King	1,8
10.	Mickiewicz	1,8
11.	Orzeszkowa	1,8
12.	Pawlikowska-Jasnorzewska	1,8
13.	Żeromski	1,8
	Inne nazwiska	66,8
	Ogółem	100,0

Tab. 9. Ulubieni pisarze a płeć czytelników

Mężczyźni		Kobiety	
nazwisko	odsetek wskazań	nazwisko	odsetek wskazań
Dostojewski	0,9	Sienkiewicz	5,5
King	0,9	Courth-Mhler	4,0
Mickiewicz	0,6	Fleszerowa-Muskat	3,0
Pawlikowska-Jasnorzewska	0,6	Kraszewski	2,7
Rodziewiczówna	0,3	Rodziewiczówna	2,7
Sienkiewicz	0,3	Prus	1,8
Courth-Mahler	—	Chmielewska	1,8
Chmielewska	—	Orzeszkowa	1,8
Fleszerowa-Muskat	—	Żeromski	1,8
Kraszewski	—	Mickiewicz	1,2
Orzeszkowa	—	Pawlikowska-Jasnorzewska	1,2
Prus	—	Dostojewski	0,9
Żeromski	—	King	0,9

Jak widzimy w zakresie nazwisk ulubionych pisarzy wśród mężczyzn i kobiet jest zasadnicza różnica. U kobiet dominuje np. Sienkiewicz, Courth-Mahler, u mężczyzn np. Dostojewski, King.

Tab. 10. Ulubieni pisarze a wiek ankietowanych

15-19 lat		20-24 lat		25-34 lat		35-54 lat		55 i więcej	
nazwisko	ods. wsk.	nazwisko	ods. wsk.	nazwisko	ods. wsk.	nazwisko	ods. wsk.	nazwisko	ods. wsk.
Żeromski	1,6	Sienkiewicz	1,6	Courth-Mahler	0,9	Courth-Mahler	1,8	Sienkiewicz	0,9
Sienkiewicz	1,2	Mickiewicz	0,9	Sienkiewicz	0,9	Fleszerowa	1,6	Fleszerowa	0,6
Mickiewicz	0,9	Orzeszkowa	0,9	Kraszewski	0,6	Rodziewiczówna	1,6	Mickiewicz	0,3
Chmielewska	0,9	King	0,6	Chmielewska	0,3	Kraszewski	1,6	Dostojewski	0,3
Pawlikowska-Jasnorzewska	0,9	Courth-Mahler	0,6	Dostojewski	0,3	Sienkiewicz	1,2	Prus	0,3
Prus	0,9	Chmielewska	0,3	Orzeszkowa	0,3	King	0,9	Kraszewski	0,3
Courth-Mahler	0,6	Dostojewski	0,3	Fleszerowa	0,3	Prus	0,6	Żeromski	0,3
Dostojewski	0,6	Pawlikowska-Jasnorzewska	0,3	Rodziewiczówna	0,3	Orzeszkowa	0,6	Courth-Mahler	—
Orzeszkowa	0,6	Prus	0,3	Mickiewicz	—	Pawlikowska-Jasnorzewska	0,6	Rodziewiczówna	—
Fleszerowa	0,6	Rodziewiczówna	0,3	Pawlikowska-Jasnorzewska	—	Chmielewska	0,3	King	—
Rodziewiczówna	0,6	Fleszerowa	—	Prus	—	Dostojewski	0,3	Pawlikowska-Jasnorzewska	—
King	0,3	Kraszewski	—	King	—	Mickiewicz	—	Chmielewska	—
Kraszewski	0,3	Żeromski	—	Żeromski	—	Żeromski	—	Mickiewicz	—

Analizując wpływ wieku na wybór ulubionego pisarza, możemy zaobserwować następujące zjawiska: Sienkiewicz plasuje się prawie na pierwszym miejscu we wszystkich kategoriach wiekowych; Mickiewicz wymieniany jest wśród młodszych; z kolei starsi gustują bardziej w utworach Fleszerowej-Muskat oraz Curth-Mahler. Wśród najmłodszych ankietowanych na pierwszym miejscu znalazł się Żeromski (prawdopodobnie lektura szkolna).

Wśród młodzieży wymieniani są najczęściej autorzy, których utwory znajdują się w kanonie lektur szkolnych.

Ankietowanych poprosiliśmy o wymienienie kanałów dostępu do książek. 69,9% badanych wymieniło kilka kanałów, 21,4% podawało tylko jeden, 8,7% udzieliło odpowiedzi wymijających. Przedstawia się to następująco (tab. 11).

Tab. 11. Kanały dostępu do książek

Kanały dostępu	odsetek wskazań
Biblioteka publiczna	47,0%
Kupowane indywidualnie (w księgarniach itp.)	30,0%
Biblioteka szkolna	17,0%
Biblioteka pedagogiczna	5,5%
Inne	0,5%
Ogółem	100,0%

Następnie poprosiliśmy ankietowanych o wybór jednego, najważniejszego źródła dostępu do książek (tab. 12).

Podstawowe źródło książek	odsetek wskazań
Biblioteka publiczna	81,7%
Biblioteka szkolna	12,2%
Zakup	3,7%
Wypożyczane od znajomych	2,4%
Ogółem	100,0%

Podsumowując, należy zastanowić się, czy i na ile przeprowadzone badania czytelnicze spełniły nasze oczekiwania. Myślę, że w dużym stopniu tak. Wiemy jakie książki i dziedziny wiedzy najczęściej interesują czytelników. Będzie to na pewno pomocne przy uzupełnianiu zbiorów bibliotecznych. Szkoda jedynie, że tylko część osób odpowiedziała na naszą ankietę. Cieszy nas, że książka jest dla większości osób podstawowym źródłem wiedzy a dla wszystkich najważniejszą formą rozrywki, dla której mogą zrezygnować z innych form. Potwierdził się również fakt, że biblioteka jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju intelektualnego człowieka. Wysokie ceny książek i skromne portfele większości społeczeństwa sprawiają, że kupowanie książek do domowych bibliotek jest niemożliwe.

Blisko 94% ankietowanych wskazało na bibliotekę jako główne źródło dostępu do książek. Zakup tylko dla nielicznych stanowi podstawowe źródło. Przyczyn tego stanu można upatrywać w wysokich cenach książek i ogólnej pauperyzacji społeczeństwa. Podobnie ma się rzecz w przypadku kanałów dostępu do książki. Zaledwie jedna trzecia ankietowanych kupuje książki.

Dominację bibliotek publicznych nad innymi bibliotekami (głównie szkolnymi) uzasadnia fakt, że w Ostrołęce i okolicy biblioteki publiczne są praktycznie jedynymi placówkami ogólnie dostępnymi dla wszystkich mieszkańców.

1. Sprawozdania GUS dot. WBP w Ostrołęce za lata 1990–1993 r.
2. Roczne sprawozdania statystyczne WBP za lata 1990–1993 r.
3. Dokumentacja udostępnionych zbiorów w WBP w Ostrołęce: dziennik Wypożyczalni Głównej, kartoteka czytelników.